

Reglene om avverging av skade og bruk av fysisk inngripen

advokat Hanna-Cecilie
Gram Jemtegaard

Reglene om avverging av skade og bruk av fysisk inngripen

- Ny opplæringslov gjeldende fra 1. august 2024
- Kort om begrunnelsen for reglene
- Overordnede regler: Grunnloven og menneskerettigheter
- 3 nye paragrafer i den nye opplæringsloven

Høring: selvstendig rettslig grunnlag for å gripe inn overfor elever som forstyrrer undervisningen eller kommer med verbale angrep

Høringsfristen var 10. oktober 2024

Bakgrunnen for reguleringen av fysisk inngripen

Prop. 62 L (2023-2024):

- Det brukes fysisk makt mot elever i skolen i dag, og det er usikkerhet blant ansatte om når og hvordan det er adgang til å utøve fysisk makt mot elever.
- Flere offentlige utvalg har drøftet problemstillingene knyttet til regulering av fysisk inngripen i skolen.
- Det er et mål å unngå å bruke fysisk makt, men urealistisk å legge til grunn at det alltid kan unngås.
- Bruk av fysisk makt overfor elevene så inngripende at det bør ha et klart hjemmelsgrunnlag.

Overordnede regler: Menneskerettighetene

- Legalitetsprinsippet — bruk av fysisk inngripen krever hjemmel i lov, Grl. § 113
- Forbud mot tortur og annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, Grl. § 93, EMK artikkel 3, SP artikkel 7
- Rett til personlig integritet og privatliv, jf. Grl. § 104, EMK artikkel 8
- Rettigheter i Barnekonvensjonen, BK artikkel 3 og 12
- Rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne, CRPD artikkel 17

Hvilke mulige rettslige grunnlag finnes for bruk av fysisk inngripen, makt og tvang i skolen?

- Opplæringsloven §§ 13-4: Fysiske inngrep for å avverge skade på person og eiendom
- Helse- og omsorgstjenesteloven kap. 9
- Straffelovens regler om nødrett og nødverge, se §§ 17 og 18
- Verbale og fysiske virkemidler i skolen hjemlet i et omsorgsansvar

3 nye paragrafer

- Krav om forebygging, se § 13-3
- Hjemmelen for å gripe inn fysisk, se § 13-4
- Meldeplikt og dokumentasjon, se § 13-5

Reglenes virkeområde:

- grunnskolen, videregående opplæring, leksehjelp og SFO
- Reglene gjelder for alle ansatte — lærere, assistenter, skoleledere og andre ansatte på skolen

Krav om forebygging, se opplæringsloven § 13-3

«Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at skolen, leksehjelpa og skolefritidsordninga driv eit kontinuerleg og systematisk arbeid for at det ikkje skal oppstå situasjonar der tilsette må gripe inn fysisk mot elevar.»

Hjemmelen for fysisk inngrep for å avverge skade, se opplæringsloven § 13-4

«Tilsette i skolen, leksehjelpa og skolefritidsordninga kan, når andre tiltak ikkje er tilstrekkelege gripe inn fysisk mot elevar for å avverje at ein elev

a. krenkjer ein person fysisk eller utsett seg sjølv for fysisk fare

b. skader eigedom

c. viser ei åtferd som er sterkt fornedrande for eleven sjølv

Det fysiske inngrepet kan ikkje gå lenger enn nødvendig, og det skal stå i eit rimeleg forhold til dei interessene som skal varetakast.

Handlingar som er allment aksepterte i samhandling mellom vaksne og barn som dei har omsorg for, skal ikkje regnast som fysisk inngrep etter paragrafen her.»

Når kan en ansatt gripe inn fysisk?

Ansatte kan gripe inn fysisk for å stoppe eller avverge at en elev:

- Krenker en annen person fysisk
- Utsetter seg selv for fysisk fare
- Skader eiendom
- Viser en adferd som er sterkt fornedrende for seg selv

Skranker for bruk av fysiske inngrep

Oppl. § 13-4 andre avsnitt:

« Det fysiske inngrepet kan ikkje gå lenger enn nødvendig, og det skal stå i eit rimeleg forhold til dei interessene som skal varetakast.»

Avgrensning i av hva som skal regnes som fysisk inngrep etter oppl. § 13-4

oppl. § 13-4 siste avsnitt:

Handlingar som er allment aksepterte i samhandling mellom vaksne og barn som dei har omsorg for, skal ikkje regnast som fysisk innngrep etter paragrafen her.»

Meldeplikt og dokumentasjon, se opplæringsloven § 13-5

«Ein tilsett som har nytta fysiske inngrep etter § 13-4, skal melde frå om dette til rektor. Rektor skal melde frå til foreldra til eleven. Dersom det er nytta fysiske inngrep mot den same eleven fleire gonger, eller inngrepet er særlig alvorleg, skal rektor melde frå til kommunen eller fylkeskommunen.

Skolen skal dokumentere alle fysiske inngrep med ei kort omtale av hendiga, inngrepet som vart gjort, og eleven sitt syn på saka.»

Forslag om å utvide reglene for når en ansatt i skolen kan gripe inn fysisk

- Høringsnotat — forslag til regler om bruk av fysisk inngripen for å avverge at en elev utsetter noen for psykiske krenkelser eller vesentlig forstyrrer undervisningen for andre elever
- Høringsfristen var 10. oktober 2024
- Det må understrekes at disse forslagene til regler ikke er gjeldende rett enda. De er ikke vedtatt av Stortinget, men under behandling hos Kunnskapsdepartementet.

Forslag om å utvide reglene for når en ansatt i skolen kan gripe inn fysisk

Begrunnelse:

- Mobbing, trakassering, trusler, andre psykiske krenkelser et alvorlig problem i skolen. Viktig i beskytte elevenes læringsmiljø, rett til utdanning og vern om den utsattes personlige integritet.
- Utfordring at elever ødelegger eller forstyrrer undervisningen. I utgangspunktet bør dette håndteres med en faglig-pedagogisk tilnærming. Likevel er det mulig at fysisk inngripen i enkelte fastlåste situasjoner vil være eneste løsningen som en siste utvei for å stanse situasjonen.
- Fysiske inngrep skjer i disse situasjonene i dag - tydelige regler vil kunne styrke barnas rettssikkerhet

Forslag til endring av opplæringsloven § 13-4

Det foreslås at det kan gripes inn for avverge at en elev:

- utsetter noen for *psykiske krenkelser*
 - mobbing, trusler og trakassering
 - Verbale krenkelser og ikke-verbale krenkelser som filming og kroppsspråk
- *vesentlig forstyrrer opplæringen*
 - Vesentlighetsterskel
 - konkret og skjønnsmessig vurdering
 - Det må skilles mellom mindre og alvorlige forstyrrelser

Øvrige vilkår i opplæringsloven § 13-4 må være oppfylt for at det kan gripes inn fysisk.